

УДК 1 (091) (477)

ДО ПРОБЛЕМИ НАЯВНОСТІ У СВІТОГЛЯДІ СКІФІВ ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ

Ірина Кодлубай

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна, kafilos@franko.lviv.ua*

Для вивчення цієї проблеми розглянуто питання антично-скіфських взаємовпливів. Важливим є дослідження творчої спадщини одного з "семи найбільших мудреців світу" скіфа Анахарсіса, який ще у VII–VI ст. до н.е. висловлював у своїх роздумах положення майбутньої філософії кініків та стоїків (але зі специфічно скіфським розумінням смисложиттєвих проблем). Можемо зробити висновок щодо правомірності постановки питання про наявність у світогляді скіфів філософського мислення.

Ключові слова: антично-скіфські взаємовпливи, Токсаріс, Анахарсіс.

Існує багато праць-досліджень про скіфів, але проблематика скіфського світогляду вивчена ще недостатньо й однобічно. Зокрема, практично не дослідженим залишається питання наявності у світогляді скіфів філософського мислення. Шановного читача може здивувати використання терміна "філософське мислення" стосовно Скіфії, адже існує дуже стала точка зору, відображена в різних наукових працях та навчальних посібниках, присвячених проблемам вітчизняної філософії: витoki філософської думки на теренах України – у культурі Київської Русі, а до цього часу наші предки мали лише міфологічні уявлення. Тобто, питання можливості філософського мислення у скіфів не ставиться взагалі.

Проте тут є цікавий нюанс. Вважається, що саме від ідей античних мислителів бере свій початок уся подальша традиція європейської філософської думки [1, с. 5]. При цьому не надається уваги вивченню антично-скіфських взаємовпливів VII–III ст. до н.е. Чи були скіфи знайомі з античною культурою та філософією? Наскільки суттєвим був вплив скіфської культури на грецьку?

Антична міфологія донесла до нас сюжети про плавання аргонавтів за золотим руном у Колхиду, перебування Іфігенії в Тавриді (Криму) й Ахіла на острові Левка (Зміїний острів біля гирла Дунаю). Це може свідчити про те, що древні греки були знайомі з північними та східними берегами Чорного моря ще задовго до їх заселення [2, с. 98–99].

Починаючи з VII ст. до н. е., у Північному Причорномор'ї з'являються грецькі колонії – Борисфен, Істрія, Ольвія, Пантікапей, Гермонасса, Феодосія та ін. Північні береги Чорного моря приваблювали греків великими можливостями торгових контактів зі скіфськими племенами. Геродот згадує про те, що деякі племена Скіфії продавали грекам хліб [3, с. 35].

Відомим є давній історичний переказ про те, що якимось до Піфагора прибув жрець Абаріс із країни гіпербореїв (північ Скіфії) для знайомства з еллінською

освіченістю. Піфагор ознайомив його з сакральними науками та пояснив свої твори. Про Абаріса писали Геродот, Піндар, Порфирій і Ямвліх [2, с. 105].

Легендарний скіф – мудрець Анахарсіс (VII-VI ст. до н.е.), про якого писали Геродот, Платон, Арістотель, Страбон, Ціцерон, Павсаній, Климент Александрійський, Діоген Лаертський, багато подорожував Грецією, вивчаючи її духовне життя і філософію. Треба також згадати грецького філософа Демосфена, який по матері був онуком боспорської скіф'янки. Скіфом називає його Дінарх [2, с. 105]. Можна додати й інші імена філософів, які жили в Північному Причорномор'ї: Сіріск із Херсонесу, Дифіл Боспорит, Посейдоній Ольвополіт із Боспору, Біон Борисфеніт, Сфер Боспорянин [2, с. 105–106].

У заселенні грецькими колоністами Північного Причорномор'я прослідковуємо три етапи. Перший (близько середини VII ст. до н. е.) – заснування поселень Борисфен та Істрія. Другий (перша пол. – середина VI ст. до н. е.) – засновані Ольвія, Пантікапей, Гермонасса, Феодосія та ін. Третій етап (друга пол. V ст. до н. е.) заснування Ніконія, Керкінітіди, Фанагорії, Тірітаки та ін. [2, с. 99].

Становлення та розвиток міст Північного Причорномор'я (населення яких складали як грецькі колоністи, так і автохтони) проходило під безпосереднім контролем урядових структур Скіфії. Скіфи переважно прихильно ставилися до греків, і деякі грецькі міста визнавали владу скіфських царів (вони були глибоко інтегровані в суспільно-культурне життя Скіфської держави) [4, с. 19–22]. У результаті тісних контактів з античними містами Північного Причорномор'я скіфські племена були залучені до постійного й тривалого спілкування та взаємодії з найпередовішою для цього часу античною культурою [2, с. 100].

Для кращого розуміння питання антично-скіфських взаємовпливів спробуємо викласти в найкоротшому вигляді релігійно-міфологічні, філософсько-світоглядні та науково-культурні погляди грецького населення Північного Причорномор'я.

У грецьких колоніях (із самого початку їх існування) була широко розвинена грамотність. Про це свідчить велика кількість написів на кам'яних надгробках, вівтарях, посуді, свинцевих печатках та ін. Влаштування шкіл було подібним до організації їх у більшості грецьких держав. В Ольвії та на Боспорі відкрито залишки гімнасія IV–III ст. до н. е. Великим визнанням користувалися там поеми Гомера. За свідченням Діона Хрисостома, усі ольвіополіти знали “Іліаду” напам'ять [2, с. 102].

У містах під час святкувань проводились змагання глашатаїв, поетів та складачів епіграм. Розвивалися медицина та інші науки. Про поширення музики свідчать знайдені зображення музикантів і залишки музичних інструментів. У культурному житті античних міст важливе місце займав театр. Мистецтво грецьких колоністів відзначалося своєрідністю й оригінальністю. Це було зумовлено взаємовпливом еллінської художньої традиції й традиціями місцевих скіфських племен [2, с. 102–103].

Релігійні погляди жителів античних міст Північного Причорномор'я в основному були грецькими. Уявлення про сили природи, культ предків та магія родю-

чості еволюціонували та поступово звільняли місце культам окремих богів. Спостерігалися культи Аполлона, Зевса, Артеміди, Афродіти Уранії, Афіни, Деметри, Діоніса, Ахілла, Геракла, Гестії, а також локальні культи Тіраса, Гіпаніса, Борисфена, Херсонеса та ін.

Особливу цікавість становить релігійно-філософське вчення – орфізм, поширений на Боспорі, та діонісійський культ. Було знайдено кістяні пластинки з написами, деякі з яких інтепретуються як вирази: “життя – смерть – життя – істина”, “мир – боротьба (війна) – істина – брехня”. Крім того, у північно-понтійських містах, можливо, процвітали магія, астрологія, різні вчення про долю, безсмертя душі та ін. (про це свідчить багато зображень магичних та астральних знаків) [2, с. 104].

Діон Хрисостом писав, що в Ольвії вивчали риторику і філософію, у тому числі твори Платона. У III ст. до н. е. в Ольвії жив ритор Біон, який належав до кінічної філософської школи й займався її популяризацією [5, с. 219]. Видатним філософом та діячем був Сфер із Боспору (друга пол. III ст. до н. е.). Він належав до стоїчної школи і був автором багатьох праць з філософських проблем та історії [5, с. 219]. Діоген називав Сфера знаменитим учнем Зенона та зазначав, що Сфер Боспорянин мав свою філософську школу й залишив після себе велику кількість праць з діалектики, логіки, історії, філософії, етики, політики, поетики [2, с. 106]. Ми вже згадували також про Сіріска з Херсонеса, Дифіла Боспорита, Посейдонія Ольвополіта (софіста та історика).

Греки уважно сліdkували за подіями в державі скіфів, цікавилися їхніми звичаями, традиціями, релігією, і загалом вплив скіфської культури на еллінський світ був дуже помітним [4, с. 66–74]. Твори античних авторів містять багато інформації про Скіфію. У свою чергу скіфи цікавилися античною культурою. Про це також свідчать грецькі автори. Зокрема, Геродот пише про Скіла, який був сином скіфського царя Аріапіфа та жінки-істріянки [3, с. 54–55]. Мати навчила Скіла грецької мови й грецького письма. Коли він став царем скіфів, то зберіг прихильність до грецьких звичаїв, часто жив у Борисфені, носив грецький одяг, приносив жертви богам за грецькими обрядами, а потім знову вертався додому. Проте, коли Скіл вирішив посвятитися Діонісові (Вакхові), скіфи дізналися про це й збунтувалися проти свого царя, бо, як свідчить Геродот, скіфи вважали, “що не годиться вишукувати собі такого бога, що наказує людям шаліти” [3, с. 54].

Античні греки вважали скіфів великим і мудрим народом. Геродот писав, що над Чорним морем “не вміємо (там) вказати жодного народу, що відзначався б мудрістю, жодною (навіть) такою (окремою) людини. Виняток – це скіфи й Анахарсіс” [3, с. 44]. Історичні літописні згадки дають нам можливість спробувати по-іншому глянути на питання становлення світоглядних уявлень на території давньої України.

Найвідомішими та найповажанішими у Греції скіфами стали мудреці Анахарсіс та Токсаріс. Дуже цікавим є те, що Анахарсіс був сином скіфського царя, а Токсаріс походив з простої скіфської родини. Завдяки власним зусиллям і таланту останній отримав значні знання і, живучи в Афінах, користувався величезною по-

пулярністю [6, с. 52]. Лукіан Самосатський, знаменитий сатирик II ст. н. е., який довго жив в Афінах, у творі “Скіф чи гість” пише: “Анахарсіс не першим прибув зі Скіфії в Афіни, керований бажанням познайомитися з еллінською освіченістю: раніше за нього прибув Токсаріс, чоловік мудрий, який відрізнявся любов'ю до прекрасного і прагненням до найблагородніших знань, але походив не з царського роду [...], а з натовпу простих скіфів” [7, с. 105]. Токсаріс був знаменитий в Греції як мудрець і лікар. Більше того, після смерті Токсаріса афіняни боготворили його й приносили йому жертви як “іноземному Лікарю”, визнавали героєм та нащадком бога-зцілителя Асклепія [6, с. 52; 7, с. 105–106].

Та найцікавішою постаттю для нас є, без сумніву, Анахарсіс (бл. 638 р. до н. е. – 559 р. до н. е.) [8, с. 78]. Більшість дослідників не сумнівається в реальності особи Анахарсіса та його діянь [9, с. 315–318; 7, с. 101–103; 10, с. 32]. Ні про кого іншого з представників скіфського народу до нас не дійшло стільки цікавої інформації: біографічні дані, розповіді про подорожі, зустрічі з відомими людьми, крилаті вислови і т. д. Існують свідчення, що саме Анахарсіс винайшов гончарне колесо та якір [11, с. 87; 8, с. 78], а також започаткував гру в шашки [8, с. 78].

У праці Діогена Лаєртського “Про життя, вчення і вислови знаменитих філософів” є розділ “Анахарсіс”. Діоген повідомляє: “Анахарсіс, скіф, був сином Гнура і братом Кадуїда, царя скіфського; мати його була гречанкою, тому він володів обома мовами. Він написав поему у 800 рядків про звичаї скіфські та еллінські у час життєвої щоденності та війни; а вирізняючись свободою мови, дав привід до виникнення прислів'я “говорить, як скіф” [11, с. 86; 7, с. 103].

Далі ми дізнаємося від Діогена, що Анахарсіс приблизно в 594 р. до н. е. [7, с. 104] (48 олімпійські ігри) прибув в Афіни і відвідав знаменитого афінського діяча й філософа Солон. Спочатку Солон не захотів прийняти скіфа й сказав, що про дружні взаємини кожен має дбати в себе на батьківщині. Тоді Анахарсіс відповів, що сам Солон знаходиться саме в себе на батьківщині, то чи не варто йому подбати про дружню гостинність? Солон здивувався такій кмітливості, прийняв Анахарсіса і став йому найкращим другом [11, с. 86].

Геродот писав, що “Анахарсіс бачив багато країн і показав себе мудрою людиною” [3, с. 53]. Далі Геродот розповідає, що Анахарсіс був убитий своїм братом, царем Савлієм за те, що намагався ввести в Скіфії деякі грецькі культи. Проте, ситуація тут насправді могла бути іншою. Як припускає дослідник Мурзін В. Ю., дійсними причинами вбивства стали намагання Савлія забезпечити передачу своєї царської влади сину Іданфірсу, оскільки законним спадкоємцем мав бути саме Анахарсіс [12, с. 168]. Діоген Лаєртський пише, що помираючи від стріли свого брата, Анахарсіс промовив: “Розум зберіг мене в Елладі, заздрість згубила мене на батьківщині” [11, с. 86].

Античні джерела донесли до нас переписи 10 листів Анахарсіса. Мабуть, буде доцільним навести деякі цитати із цих листів, щоб шановний читач міг зробити власний висновок щодо мудрості Анахарсіса (а також і щодо мудрості та звичаїв скіфського народу).

З листа "Афініянам": "Анахарсіс погано говорить по-грецьки, афіняни – по-скіфськи. Коли йде мова про цінності людей, не в мові справа, а в їхніх поглядах, котрими різняться і грек від грека... Скіфи не засуджують речей, в яких мовиться про необхідне, але не схвалюють пустих речей..."

Слова не стають поганими, коли за ними ховаються гарні помисли і йдуть гарні справи. Скіфи вважають мову поганою тільки тоді, коли вона викликає погані думки. Багато чого пройде повз вас, якщо ви будете чіплятися до чужої мови, не бажаючи зрозуміти сказаного..." [13, с. 11].

З листа "Солону": "Елліни – мудрий народ, але ні в якому відношенні не мудріший, ніж варвари, у яких боги не відняли здатності пізнавати прекрасне. Можна навіть випробувати й дізнатися, чи правильно думаємо, чи відповідають у нас справи словам і чи беремо ми приклад з тих, хто правильно живе. Нехай ні пам'ятники, ні прикраси тіла не перешкоджають правильному рішення. Адже, згідно зі звичаями батьків, всі по-різному прикрашають себе. Ознаки дурості, як і ознаки розуму, у варварів і греків одні й ті ж" [13, с. 11–12].

З листа "Тирану Гіппарху" [13, с. 12]: "Велика кількість незмішаного вина заважає виконувати свій обов'язок, оскільки воно пошкоджує душу, в якій прихована здатність людей до розсудливості. Тому, хто прагне до великих справ, нелегко з успіхом виконувати свої задуми, якщо він не буде вести розумне і сповнене турбот життя... У протилежному випадку твої вади поставлять під удар власне твоє життя. Тоді твої друзі згадають про скіфа Анахарсіса".

З листа "Медоку": "Заздрість і пристрасть – певні ознаки негідної душі. Заздрість змушує гірко переживати, коли друзі і співгромадяни благоденствують, а пристрасть викликає надію, що спирається лише на порожні слова. Скіфи не люблять подібних людей, і радіють, коли іншим добре, і прагнуть лише того, що здається їм розумним. Ненависть, злість і будь-яку пристрасть, яка викликає невдоволення, вони завжди рішуче відкидають як такі, що шкодять душі" [13, с. 12].

З листа "Ганону": "Одежею мені слугує скіфська хлена, взуттям – підошва власних ніг, постіллю – вся земля, моя найкраща їжа – молоко, сир, м'ясо. Всі ласощі – голод. Я вільний від усього того, через що більшість людей постійно у трудах" [13, с. 12].

З листа "Царському сину": "У тебе флейти і повний гаманець, у мене стріли й лук. Тому ти раб, а я вільний. У тебе багато ворогів, а в мене їх немає зовсім. Якщо ж ти захочеш викинути гроші, взятися за лук і сагайдак і жити разом зі скіфами, то й у тебе з'являться усі наші гаразди" [13, с. 12].

З листа "Терею, жорстокому правителю Фракії": "Жоден розумний правитель не вбиває своїх підлеглих, як і гарний пастух, який ніколи не знущається над вівцями... Було б краще, якби ти беріг тих, ким правиш. Якщо ти не будеш користуватися своєю владою тільки для особистого збагачення, то твоє царство ще протримається..." [13, с. 12–13].

З листа "Фразилоху": "Собака володіє однією прекрасною душевною якістю – вона пам'ятає добро. Вона оберігає дім своїх добродіїв до самої смерті. Ти ж позбавлений чеснот собаки, розум якої можна порівняти з людським. Я запитую се-

бе, до кого ти можеш бути справедливим у такому стані духу, коли навіть своїх благодійників зустрічаєш вороже, як лев” [13, с. 13].

З листа “Крезу”: “...Тепер послухай невелику історію... Велика ріка протікає скіфською землею. Її називають Істром. Одного разу, пливучи по ній, купці посадили свій корабель на мілину. Не маючи змоги щось вдіяти, з бідканням і плачем вони залишили його. Нічого не відаючи про причину нещастя, пірати підійшли на ненавантаженому судні до потерпілого корабля й перетягнули увесь його вантаж до решти на свій корабель. Але разом із вантажем непомітно для себе вони перенесли й нещастя. Купецький корабель, позбавлений вантажу, став легким й сплив, а піратський, прийнявши чужий вантаж, швидко пішов на дно з награбованим чужим добром. Таке завжди може статися з багатіями. Скіфи вільні від подібних бід. Уся земля в нас належить всім. Усе, що вона приносить сама по собі, ми приймаємо, а до того, що приховує, ми не пориваємося. Оберігаючи нашу худобу від диких звірів, навзаєм ми отримуємо молоко і сир. Зброєю ми користуємося не для того, щоб нападати на інших, а у випадку необхідності, для оборони...

Я раджу тобі те ж саме, що й афінянин Солон – мати на увазі лише кінець. Важливо не те, що тобі в даний момент вдалося, а те, що принесе тобі славний упокій... Ти ж, якщо згоден зі мною, передай мою пораду Киру і всім тиранам, бо вона принесе більше користі тим, хто ще стоїть при владі, ніж тим, хто її вже втратив” [13, с. 13].

Погодьмося, ми прочитали слова мислителя, філософа. Ментальність роздумів Анахарсіса навіть співзвучна з ученнями раннього християнства. Найвідоміший син Скіфії висловлює своє бачення цінностей у житті людини, обстоює демократично-гуманістичні погляди у стосунках між людьми (незалежно від рівнів влади й багатства), критично осмислює людські вади: заздрість, пристрасті, пияцтво, ненависть, злість, нестриманість в особистому збагаченні. Анахарсіс – патріот своєї батьківщини, відстоює гідність і мову своїх краян. До того ж, можна відзначити його вміння навчати й викладати свої погляди притчами.

Можемо додати, що листи Анахарсіса пронизані філософськими поглядами кініків. Недаремно саме представники цієї сократичної школи виявляли величезне зацікавлення вченнями Анахарсіса [10, с. 32]. Згідно з філософією кініків, кінцева мета людських устремлінь – добропорядність, яка тотожна щастю й полягає в умінні задовольнятися в житті малими потребами та уникати зла [10, с. 262; 14, с. 105–110]. Це єдиний спосіб стати вільним. Як бачимо, ці думки висловлював ще раніше Анахарсіс. До того ж, позитивний образ собаки теж фігурує і в Анахарсіса, і в кініків (наприклад, у Діогена Сінопського [14, с. 108–110]). Бажання відомого кініка Діогена Сінопського “перетворити у порошок хибні цінності..., мандрувати по всій землі під відкритим небом вільною людиною” [14, с. 110] є абсолютно співзвучні не лише з філософією Анахарсіса, але й зі світоглядом та стилем життя скіфів-вершників. У розмові з грецьким мудрецем Солоном Анахарсіс казав: “Нас ніхто не звоює, бо ми, як Сонце, у постійному русі, не маємо ні міст, ні сіл, ні ланів” [15, с. 5]. Чи це не мрія кініків?

Діоген Лаертський зібрав цілий ряд влучних висловів Анахарсіса, які потім використовували грецькі філософи. Серед них є такі:

“Виноградна лоза приносить три грона: перше – задоволення, друге – сп’яніння, третє – відраза” [11, с. 86].

“Краще мати одного справжнього друга, ніж багатьох нічого не вартих” [11, с. 87].

На питання, які кораблі є безпечніші, Анахарсіс відповів: “Ті, що їх витягнули на берег” [11, с. 87].

На питання, що в людях хороше й погане, сказав: “Язик” [11, с. 87].

За свідченням Діогена Лаертського на статуї скіфа Анахарсіса було написано: “Приборкуй язик, черево і хіть” [11, с. 87; 8, с. 78].

Цікавий епізод з розмови Анахарсіса з царем Крезом передає Діодор Сіцилійський у своєму творі “Бібліотека”. Крез запитав скіфського мудреця, яку з живих істот той вважає найсміливішою. Анахарсіс відповів, що диких тварин, бо вони мужньо вмирають за свободу. Лідійський цар запитав, яка ж тоді істота найсправедливіша. Відповідь була такою: дика тварина, бо лише вона живе за природою, а не за законами. Природа, за словами Анахарсіса, є витвір Божий, а закон – витвір людини, і справедливіше користуватися тим, що відкрите Богом, а не людиною. Тоді Крез, бажаючи висміяти мудреця, запитав, чи не є звірі наймудріші. Анахарсіс погодився з цим і пояснив, що надання переваги істині природи перед істиною закону є основною ознакою мудрості [7, с. 108]. Як бачимо, Анахарсіс висловлює положення філософії стоїків, які вважали, що самозбереження людини неможливе без життя у повній злагоді з природою, а жити у згоді з природою означає жити у згоді з розумом [14, с. 157]. (До речі, згадаємо, що давня Стоя починається лише з кінця IV ст. до н.е. [7, с. 153]).

Зазначимо, що всі вищезгадані роздуми Анахарсіса, включаючи положення майбутньої філософії кініків та стоїків, пронизані саме специфічно скіфським розумінням смисложиттєвих проблем. У гармонійній єдності цих висловлювань ми не знаходимо якихось різких надмірностей та схильності до епатажу.

Віддаючи належне Анахарсісу як великому філософу, греки нарекли його Анахарсісом Мудрим [10, с. 32]. Більше того, елліни причислили його до семи найбільших мудреців світу [10, с. 32; 6, с. 52; 4, с. 70; 7, с. 113; 12, с. 168; 11, с. 67]. Цікаво, що Анахарсіс був єдиним неелліном, удостоєним такої високої честі. Це єдиний “варвар”, який зумів стати в один ряд з найкращими грецькими філософами.

Страбон писав: “Анахарсіс, Абаріс і деякі інші скіфи, їм подібні, користувалися великою славою серед еллінів саме тому, що вони виявляли характерні риси свого племені: люб’язність, простоту, справедливість” [7, с. 113].

Отже, як бачимо, скіфи не лише були знайомі з античною філософією, але й брали участь у процесі її творення і як учні, і як учителі.

Звісно, ми можемо піддати сумніву всі античні джерела, що стосуються Анахарсіса та інших скіфів. Але як нам тоді ставитися до багатьох давньогрецьких

філософів, наприклад, до Сократа, твори якого не збереглися (а, можливо, їх не було зовсім)? Адже можна піддати сумніву навіть сам факт існування цієї людини.

З'ясовуючи дану проблему, неможливо обійти питання: що саме можна вважати філософією, філософствуванням? Якщо людина, розмірковуючи над сутністю якогось явища, заглиблюється у з'ясування смисложиттєвих проблем, вона вступає у сферу філософії [16, с. 10]. Філософія – особливий тип духовної діяльності, що служить з'ясуванню граничних підстав людського буття, той глибинний рівень, який об'єднує людей певної культури, надаючи осмисленого характеру їхній життєдіяльності. При дослідженні скіфської культури з огляду на таке розуміння філософії нас цікавить у ній передусім не наявність завершених філософських систем, а ті філософські значимі проблеми, які хвилювали скіфів.

У філософії людина, можливо, уперше на повну силу реалізувала свою визначальну сутність духовної істоти (поряд з істотою практичною). Докладний переклад слова “філософія” звучить як “любов до мудрості”. Існує легенда, що першим це слово вжив Піфагор [14, с. 8]. Цікавим є його тлумачення, хто такий філософ: “... в житті – одні подібні до рабів, народжуються з жадобою слави і наживи, і тільки дуже мало у цю суєту не втягується; вони споглядають і досліджують природу речей і прагнуть істини та мудрості. Їх ми якраз і називаємо філософами” [11, с. 309; 17, с. 7]. Як бачимо, таке розуміння сутності філософа цілком личить мудрецю Анахарсісу. Жадоба до слави й наживи не торкнулася його, незважаючи навіть на царське походження, а життєва суєта не спинила прагнення до істини й мудрості.

Зрештою, філософія – це наука про те, що є для людини і людства найважливішим [14, с. 10–11]. І саме цій проблемі Анахарсіс дає своє тлумачення.

На основі проведеного дослідження різноманітних античних писемних джерел ми навіть можемо вважати Анахарсіса професійним філософом у тогочасному розумінні.

Чи не найвизначальнішим духовним джерелом філософії слід визнати міфологію, яка була, по суті, першою формою світобачення й світорозуміння. Початкові кроки філософії були своєрідною раціоналізацією міфу, його прочитанням очима розуму [17, с. 20–34]. Майже всі перші філософські ідеї несуть на собі відбиток і вплив релігійно-міфологічних поглядів. Це повною мірою стосується й світогляду скіфів. Філософія не може без попереднього духовно-інтелектуального матеріалу, у тому числі й релігійно-міфологічного, започатковувати й реалізовувати свою творчу місію духовного, теоретичного засвоєння світу. Зрештою, філософія може пронизувати і міфологію, і релігію, а міф, еволюціонуючи, не зникає безслідно протягом багатьох історичних етапів. Тому важливо розглядати феномен скіфського світогляду в цілісній взаємодії усіх складових частин: міфологічної, релігійної, філософської.

Отже, можемо зробити висновок щодо правомірності постановки питання про наявність у світогляді скіфів філософського мислення (незважаючи на ігнорування цієї проблеми вітчизняною філософією). Проте дане питання, без сумніву, потребує ретельного дослідження.

1. Антична культура і вітчизняна філософська думка. К., 1990.
2. Бондарь С. О времени проникновения мифологических воззрений, религиозных и философских учений античности на территорию Украины // Отечественная философская мысль XI–XVII вв. и греческая культура. К., 1991 С. 97–108.
3. Геродот із Галікарнасу. Скіфія. Найдавніший опис України з V століття перед Христом. К., 1992.
4. Бонгард-Левин Г., Грантовский Э. От Скифии до Индии. М., 1983.
5. Археология СССР с древнейших времен до средневековья: В 20 т. Т. 9. Античные государства Северного Причерноморья. М., 1984.
6. Археология Украинской ССР. Скифо-сарматская и античная археология. К., 1986. Т. 2.
7. Азбунов М. Путешествие в загадочную Скифию. М., 1989.
8. Таранов П. Философия сорока пяти поколений. М., 1999.
9. Доватур А., Каллистов Д., Шишова И. Народы нашей страны в “Истории” Геродота. М., 1982.
10. Словарь античности / Пер. с нем. М., 1989.
11. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Ред. и авт. вступ. ст. А.Ф. Лосев; Пер. с древнегреч. М.Л. Гаспарова. М., 1998.
12. Павленко Ю. Передісторія давніх русів у світовому контексті. К., 1994.
13. Анахарсій // Українська економічна думка: Хрестоматія / Упор., наук. ред. пер. Злупко С. М. К., 1998. С. 10–13.
14. Захара І. Лекції з історії філософії. Л., 1997.
15. Хорунжий Ю. Так скіфи ми чи ні? // Геродот із Галікарнасу. Скіфія. Найдавніший опис України з V століття перед Христом. К., 1992. С. 3–8.
16. Горський В. Філософські ідеї в культурі стародавнього Києва // Київ в історії філософії України. К., 2000. С. 10–71.
17. Кондзьолка В. Філософії і її історія. Л., 1996.

TO A PROBLEM OF PHILOSOPHICAL THINKING PRESENTED IN THE WORLD OUTLOOK OF SCYTHIANS

Iryna Kodlubai

*Ivan Franko National University of Lviv, Universytets'ka Str., 1
Lviv 79000, Ukraine, filos@franko.lviv.ua*

There is a need of turning to a question of the ancient Greek-Scythian bilateral influences in the study of this problem. An investigation in the creative heritage of Anacharsis, one of the seven "world's greatest wise men", the Scythian, who had expressed in his reflections some points of the future philosophical learnings of the Cynics and the Stoics already in the VII-th–VIth c. BC (although with the specifical Scythian understanding of the problems concerning the sence of life) is a very important one. So, we can make a conclusion on the lawfulness in the statement of a question of the presence of a philosophical thinking in the Scythians' world outlook.

Key words: Greek-Scythian influence, Toxaris, Anacharsis.

Стаття надійшла до редколегії 20. 11. 2001

Прийнята до друку 10. 05. 2003